

אינן מעשה עולת העוף כמעשה עולת החטאת [רש"י].

אמר מתמה ליה אביי: ומכל מקום **נעביד תרי** שופרות לחובה ונדבה, וכדי שלא יתחלפו **נכתוב עלייהו:** **הי דחובה** והי **דנדבה** איזה שופר של קיני חובה, ואיזה של קיני נדבה?!

משני ליה רב יוסף: **רבי יהודה**

לית ליה כתיבה, אין סומכין על הכתיבה, כי נה-ב לפעמים אינו שת לבו לעיין בכתב, ונמצא מחליף עולה בחטאת —

דהכי **תנן** בדעת רבי יהודה במשנתנו: **רבי יהודה אומר:** לא היה שם אלא כן אחד בלבד עליו הניח הן את דם הפר והן את דם השעיר, נוטל את זה ומניח את זה —

ותרי כנים **מאי טעמא לא,** משום דמחלפי מתחלפין לו זו בזו, וכשבא לקחת את דם הפר נמצא לוקח את של השעיר; ולפיכך מניחין על כן אחד, נוטל תחילה את הדם שהיה מונח עליו ומניח את זו שבידו, ונמצאו עשויות העבודות כסדרן של שעיר אחר פר בפנים, ושל פר אחריה בהיכל ואחר כך של שעיר [רש"י]. (199)

שופרות של מעות — והן: תיבות צרות מלמעלה ורחבות מלמטה עקומות כעין שופר, מפני הרמאין שלא יוכלו להכניס ידן לתוכן להראות עצמן כאילו נותנין לתוכן, ונוטלין מתוכן — היו במקדש, בהם היו נותנים מעות לקניית קרבנות למטרות שונות המפורטות במשנה בשקלים פרק ו משנה ה, (הובאה כאן בעמוד ב).

אחת השופרות היתה מיועדת לקניית תורים, והאחת לקניית בני יונה, ומי שהיה רוצה לנדב עולת העוף מן התורים או מבני היונה היה נותן מעות בשופר המיועד לכך, והגזברין היו קונים קרבנות במעות שהיו בשופר

רבי יהודה אומר: לא היו שופרות לתת בהם מעות לקיני חובה — כגון של זב וזבה ויולדת ושל מטמא מקדש המביאין שתי תורין [קן] או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת — אלא לקיני נדבה בלבד, והטעם: **מפני התערובות.** (198)

ומפרשינן: **מאי מפני התערובות?**

אמר רב יוסף: **מפני תערובת** שופרות של **חובה** בשופרות של **נדבה** [רש"י], והרי אינם שוין, כי קיני החובה הן אחד לחטאת ואחד לעולה, ואילו של נדבה כולן עולות, והרי

198. כתב הריטב"א: ואילו לקרבנות חובת בהמה, פשיטא שלא תקנו שופרות, שלא לבטל סמיכה שהיא מצוה; וראה עוד במאירי שהובא בעמוד ב בהערה.

199. **ביאור דברי רש"י:** כי אפשרות התחלופה היא, לאחר שחזר מקודש הקדשים מהזאת דם

וברתוספות הרא"ש: מצוה להפסיק [למנות, כנדצ"ל] מתנות של מטה מתוך שבע ולא מתוך שמונה.

ונראה לי הטעם: משום דבשעיר כתיב: והזה אותו דהיינו הזאה אחת, ובפר כתיב שבע "יזה שבע פעמים", משמע דבאותו מנין אין לו להיות כי אם שבע, ולא שיכלול עמהם הזאות של מעלה וימנה עד שמונה.

והחג], היו הגזברין תורמין את הלשכה [”תרומת הלשכה“], כלומר: נותנין מהלשכה לשלש קופות שכל קופה מכילה שלש סאין, כדי לקנות מהקופות קרבנות צבור, ושאר דברים שפורטו בשקלים פרק ד משנה א וב.

ממותר המעות שבלשכה לאחר התרומה לקופות [”שיירי הלשכה“]. היו לוקחים בשביל חומת העיר ומגדלותיה וכל צורכי העיר, ושאר דברים שפורטו שם משנה ב.

ומפרשת המשנה: **תקלין חדתי: אלו שקלים של כל שנה ושנה**, מי שלא הביאן בזמנם באדר, מביאן כל שעה שירצה ונותנם בשופר של תקלין חדתי, והגזברין היו נוטלין את המעות מן השופרות והיו נותנין בלשכה, ותורמין מהן את הקופות.

תקלין עתיקין: מי שלא שקל אשתקד ישקול לשנה הבאה, וכשהוא שוקל יתננו בשופר זה, ודין מעות אלו כדין ”שיירי הלשכה“.

והרי מכל מקום **נעביד תרי כנים וליכתוב עליהו** על המזרקים [רא”ל]: **הי מזרק דפר והי מזרק דשעיר!**

אלא, על כרחך **כי לרבי יהודה לית ליה כתיבה**.

מיתבי: שלש עשרה שופרות היו במקדש, והיה כתוב עליהן: תקלין חדתי, ותקלין עתיקין, וקינין, וגזולי עולה, ועצים, ולבונה, וזהב לכפורת, וששה שופרות נוספים היו לנדבה, והיה כתוב עליהן: נדבה — ויתבאר בסמוך.

באחד באדר בית דין שולחין בכל ערי ישראל, ומכריזין שיביאו שקליהם, היינו מחצית השקל שחייב כל אחד להביא לבית המקדש בכל שנה לקניית קרבנות ציבור.

את השקלים היו נותנים בלשכה מיוחדת, ושלש פעמים בשנה [בפרוס — כלומר חמשה עשר יום לפני — הפסח, העצרת

החלופה שבהנחת דם השעיר לאחר הזאה בקה”ק על הכן נחלק רבי יהודה; ולפיכך פירש רש”י, כי הטעם הוא משום עשייה שלא כסדר.

ומה שהזכיר רש”י בסדר העבודה: **”של שעיר [בפנים] אחר פר בפנים”**, אין כוונת רש”י, כי אילו היו שני כנים, היה חשש להזאת דם השעיר בפנים שלא כדין או שלא כסדר; שהרי את דם השעיר שהיה מזה בפנים, לא מן הכן היה נוטלו עד שיהא מקום לטעות בו, אלא שוחט הוא את השעיר ומביא את דמו אל מבית לפרוכת.

ולא הזכיר כן רש”י: **אלא כדי לפרש את סדר העבודות כפי שהוא**.

ב. יש לעיין, הואיל וכל חשש החילוף הוא בזמן שצריך מיד לקחת את הדם המונח על גבי הכן ולהניח עתה את זו שבידו; וכי אטו יש

השעיר והניחו על הכן; וסדר העבודה הוא: להזות תחילה מדם הפר — המונח על הכן השני — על הפרוכת, ולאחריו מדם השעיר, ואילו הכהן הגדול יחזור ויטול את דם השעיר, ויזה ממנו תחילה על הפרוכת, נמצא כי נעשו העבודות שלא כסידרן.

ויש חשש חמור ממנו, לאחר שהזה מהפר על הפרוכת והניחו על הכן, ובבואו לקחת את דם השעיר כדי להזות ממנו על הפרוכת, שמא יחזור ויטול את דם הפר ויזה ממנו על הפרוכת, ואילו מדם השעיר לא יזה כלל.

וטעם שכתב רש”י החשש הקלוש, מפני שבמשנתנו נזכרה מחלוקתם של רבי יהודה וחכמים קודם הזאת הפר על הפרוכת והנחתו על גבי כן; הרי משמע, כי אף משום אפשרות

קיינין: הן תורין, המתנדב שתי תורין נותן בשופר של קנין [ריטב"א].

גוזלי עולה: הן לקניית בני יונה, המתנדב בני יונה נותן בשופר של גוזלין, שכך כתוב: "ותור וגוזל"; ועוד, דגוזל משמע קטן כמו "כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף", וקיימא לן: "תורים" גדולים ולא קטנים, ו"בני יונה" קטנים ולא גדולים [ריטב"א בשם תוספות].

ולפיכך היו צריכים שופרות נפרדים לתורין ולבני יונה, כי המתנדב בני יונה והביא תורין או להיפך, לא יצא, [תוספות הרא"ש].

[עצים: המתנדב עצים, נותן מעות לאותו שופר, ולא יפחות משווי שני גזירין של עצים.

לבונה: המתנדב לבונה נותן מעות באותו

שופר, ולוקחין מהן לבונה ומקטירין אותו נדבה על מזבח החיצון שבעזרה.

זהב לכפורת: היינו למזרקי זהב הנקראים "כפורי זהב". (200)

ששה שופרות לנדבה: ואמרו חכמים על חטאות ואשמות, שלא יקריבום אלא "ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה", ודמים אלו נתנו בשופרות, ומהם היו מקריבים קרבנות עולה כאשר היה המזבח בטל מפני שאין קרבנות להקריב, והוא נקרא: "קין המזבח". (201)

וכולן הן הקיינין והן גוזלי עולה **עולות** נדבה הן ולא חטאות, **דברי רבי יהודה**, ולשיטתו שהוא סובר [כמבואר לעיל עמוד א]: לא היו שופרות לקיני חובה שיש בהן חטאת, ואילו לנדבה אין באין עופות אלא לעולה. (202)

לחוש שיטול את אשר הניח זה עתה, והרי מיד צריך הוא ליטול, וצ"ע.

200. כן פירש רש"י; ומיהו **במאירי** נראה, שהבין ברש"י, דזהב ל"כפורת" היינו כפשוטו, רק שהוא הדין שהיו קונים בהם שאר כלי שרת.

201. טעם שהיו ששה שופרות לנדבה, הביא רש"י מגמרא מנחות [והיא שיטת חזקיה שם קז ב]:

כנגד ששה בתי אבות, כלומר: כל משמר מעשרים וארבעה משמרות כהונה היה עובד פעמיים בשנה שבוע ימים; ובאותו שבוע היה מתחלק המשמר לששה בתי אבות, לששת ימות החול; וכל בית אב היה נוטל — כאשר היה המזבח בטל ביומו — משופרו המיוחד לו; ואת המעות שהגיעו לנדבה חילקו שוה בשוה בין השופרות.

ומפני מה אמרו חכמים כן, כי אילו היה כל בית אב נוטל ככל שהוא צריך משופר אחד של נדבה, היו באים בתי האבות לידי ריב; שהרי עור הקרבנות היה ניתן לכהנים המקריבים, ופעמים שהיה מזדמן ביום אחד להקריב יותר קרבנות מן הנדבה מאשר ביומו של האחר; וחששו חכמים שמא יאמר בית האב השני: יש לכם עורות ולנו אין כלום, [ואף שגם להם היו עורות מהקרבנות שהביא הציבור, יאמרו הם: מזלינו הוא שגרם לנו]; ולפיכך תיקנו חכמים לכל בית אב שופר משלו.

202. כתב המאירי: יש שואלין בשמועת השופרות, היאך לא תיקנו שופרות לכמה דברים אחרים?

ושאלה זו אין לה מקום לענין קרבנות חובה לכהמה, מפני שהמחוייב בהם צריך להיות שם ולסמוך עליהם ולהתוודות עליהם, מה שאין בכל

ולמיתה אזלא, כי מעמידין את הבעלים על חזקתם שחיים הם [גיטין כח דברי רבא שם].

ומשנינן: אל תאמר: "שמא" מת אחד מן הבעלים, **אלא**: גזירה **משום הטאת שמתו בעליה ודאי**, כלומר: שמא יוודע לנו בודאות שמת אחד הבעלים, והואיל ואין אנו יודעים אלו מעות שלו הן, הרי יהיה אסור להקריב את כולן.

ואכתי תמהינן: **ונברור ארבעה זוזי שהן דמי חטאתו של המת** [ראה הערה (204)], **ונשדי** אותם **במיא** [נזרקם לים המלח], ונסמוך מדין "ברירה", לומר: כי דמים אלו הן דמי החטאת שמתו בעליה, וממילא **הנך** שאר הדמים שבשופר **נישתרו** [יותרו]!?

ומשנינן: **רבי יהודה לית ליה ברירה**, אינו סומך עליו להתיר איסור [רש"י].⁽²⁰⁵⁾

מנא לן שרבי יהודה סובר "אין ברירה"?

סומכים על הכתיבה, שאם לא כן שמא יחליפו של גוזלין בשל קניין, והרי המתנדב זה והביא זה לא יצא, וכמו שכתבו בתוספות ישנים ובריטב"א. וראה מה שכתב המאירי, ודבריו צריכין תלמוד.

204. פירש רש"י וכפי שביארו הריטב"א: על פי המבואר בכריתות, שמחיר "קן" [שתי פרידות] הוא רובע סלע צורי, שהוא זוז צורי [סלע = ארבעה זוזים] השוה לשמונה זוזי מדינה; נמצאת פרידה אחת שויה ארבעה זוזי מדינה.

205. נחלקו הראשונים בביאור קושיית הגמרא: א. דעת התוספות ישנים דהכי קאמר: יתנו

הרי למדנו: כי אף רבי יהודה אית ליה כתיבה דהא קתני "והיה כתוב עליהן" [רש"י⁽²⁰³⁾]; וכיון שכן, אי אפשר לפרש "מפני התערובות" כדפריש לה רב יוסף, כי הרי יש פתרון בכתיבה!?

כי אתא רב דימי אמר: אמרי במערבא לפרש מה שאמרו "מפני התערובות": **גזירה משום דחיישינן שמא מעורבין בשופר דמי הטאת שמתו בעליה** —

כלומר: אילו היו שופרות לקיני חובה, היה עלינו לחוש שמא מת אחד הבעלים שנתנו מעות בשופר, וכיון דבקיני חובה יש חטאות, הרי מעורב בשופרות מעות חטאת שמתו בעליה, שהן הולכות לים המלח; ונמצאו כל המעות פסולות להקרבה.

ותמהינן: **זמי חיישינן למיתה**!?

והתנן: השולח חטאתו ממדינת הים, מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים, ואין חוששין שמא חטאת שמתו בעליה היא

אלו שבי"ג שאין הוא עצמו צריך להביאם ואין צריכין סמיכה ולא וידוי, וכן חטאות ועולות ושלמים אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, והם עצמם היו צריכים להביאם, ואעפ"י שהיו שם סוחרי בהמה מכל מקום לא היו מספיקין לכך.

וכן לא תיקנו שופר למנחה, שהאומר הרי עלי מנחה יהא נותן לתוכה, כי אפשר שהיה שם אדם ממונה על הסלתות, והיה מוציא ליקח מהן בכל שעה, ואין השופרות באין אלא לנדבה, לדברים שלא היו מצויים ליקח כל כך; וכן נראה שלסיבה זו גם כן לא תיקנו שופר לאומר "הרי עלי יין" "הרי עלי שמן", [קיצור מלשונן].

203. לשון רש"י צע"ק; ועיקר כוונתו, הרי שאנו

אילימא מהא דתנן [דתניא גרסינן, תוספות]:

השיבה (207) ואין בידו כלים להפריש מהם תרומות ומעשרות —

הלוקח יין מבין הכותיים שאין חוששין לתרום ולעשר כאשר הן מוכרין לאחרים, שחשודים הם על "ולפני עור לא תתן מכשול" [תוספות (206)] ערב שבת עם

הרי זה עומד ואומר [אם דרך משל היו שם מאה לוגין]: שני לוגין [כשיעור עין בינונית המפרשת לתרומה גדולה אחד מחמשים] שאני עתיד להפריש לאחר שאחל לשתות,

מתחילה שאם ימות אחד יהיו אותם המעות שישליכו לים המלח קדושים בעבורו ושליו יהיו קדושים לצורך החי ולדעת כן יתנו בקן, ונמצא כי לבסוף שהשליכו ארבעה זווי לים המלח לא היו קדושים לצורך המת.

חמץ קודם הפסח הרי אפשר לברר את האיסור הואיל ונולד האיסור בתערובת, ואם נתערב בפסח שנולד האיסור קודם התערובת: "אין ברירה"; וכן מוכח ביאור דבריהם בריטב"א דלקמן].

והכרחם לפרש כן מבואר בתוספות הרא"ש: "תימא מאי אהני כמה שנוטל ארבעה זווי, כיון דמעורבין יחד מעות של איסור ושל היתר, ואפילו למאן דאית ליה ברירה; דדבר פשוט הוא, אם יש כאן איסור והיתר מעורבים יחד שלא יוכל ליקח האחד ויאמר שזהו של איסור והשאר יהיה מותר, ואע"פ שהיו מעורבין יחד קודם שנעשה איסור, מכל מקום השתא מיהא מעורבין הן", וראה שם שהאריך.

ג. והריטב"א כתב כאן: איכא למידק האיך לשתרו אידך, ומאי שנא מכל איסורין שבתורה וכו' ויש מרבתינו שתירצו, דשאני הכא שתחילת התערובת היה בהיתר וכו'; ואין דברים אלו מחזורין דבכל איסורין שבתורה אין הפרש בין שנפל האיסור בהיתר או שהיה היתר ונאסר מקצתה אחרי כן ואינו ניכר וכו'.

ב. אמנם בתוספות בתמורה ל א מוכח שלמדו הסוגיא כפשוטה, ולפיכך הקשו: אם כן, בכל תערובת איסור בהיתר, נוציא מן התערובת כפי שיעור האיסור שנתערב בו, ונאמר: כי הוא הוא האיסור שנתערב, והשאר יהא מותר?!

והנכון דקושיין הכא: שהנותנין מעות בשופרות על דעת הכהנין נותנין, שיהו מעות אלו מעכשיו כפי מה שירצה הכהן בשעת הקרבה, הילכך בידו של הכהן לומר, שיהיו אלו למיתה והשאר יהיו חובה לאותם אנשים שהם חיים, וכאילו הפרישום בעלים לחובת אנשים [החיים] דמו.

ותירצו: כי במקום שכבר היה ניכר האיסור קודם התערובת אין מועיל ברירה להתיר, מה שאין כן בסוגייתנו, שאף על פי שכבר הוכרו דמי החטאת בשעה שנתן אותם בשופר, הרי בשעה שהוכרו עדיין לא היו אסורים, שהרי לא מתו בעליהם, ונולד האיסור רק בתערובת. [נתבאר על פי דברי רבינו עקיבא איגר בשו"ע או"ח סימן תמח, שהביא מדברי התוספות: אם נולד איסור בתערובת "יש ברירה", ואם נולד האיסור קודם "אין ברירה"; ולפיכך: אם נתערב

ויש עוד טעם אחר שלא לומר כאן ברירה אם לא התנה, וסברא זו מבוארת בקהלות יעקב למכילתיין סימן טז, וראה בכל מה שהביא שם.

206. כתבו התוספות עוד טעם שאין הכותיים מפרישים כשמוכרים הם לאחרים, כי הם סומכים על הדרשה "ואכלת" ולא מוכר.

207. בתוספות משמע שאין זה מפורש בברייתא, אלא שהביאו בשם רש"י שפירשה כן.